

Tot seguit, es presenta en tres pàgines una crònica de l'enllestit any 1945, amb petites ressenyes, indicant els principals esdeveniments de la vida social, cultural i religiosa que havien marcat el pas d'aquell any de postguerra. Si aquest text pot ser de Benach, és de Sabaté – amb el pseudònim Mianx– la pàgina dedicada a “*mi ilustrado y desconocido XX*”, amb comentaris d'ètica i estètica a l'entorn d'una obra d'art. Una pàgina sense signar –que ha de correspondre a Benach– inclou comentaris sobre el Museu i, en especial, el “*Museo del Vino, que ha de arrollar a quien no pare mientes en su empuje y a quien se oponga a su avance*”. Tan sols dues pàgines, “*Música y músicos en orden y concierto*”, signades per F. Masip, semblen tenir nom propi, dedicades a Francesc de P. Bové, Mn. Josep Maideu i Tomàs Berdier.

A la cloenda, inconfusible prosa de Sabaté Mill signada “*el retablero*”: un “*Pronóstico verdadero que con esfuerzo debido / dicho en estilo retórico y el esmerado vocablo*

/ que ha leído el retablero ha sacado del Olvido / en un astro prehistórico para solaz del Retablo.”² Versos de vuit per marcar la mecànica celeste, gelades i collites, la cultura i els pintors, i prediccions del que vindrà: carnaval, conferències, els banys a Sant Vicenç, castells i verema, castanyeres i Nadal i, a la cloenda, el desig d'un nou any.

Joan Solé Bordes

UN ALTRE VILAFRANQUÍ DESCONEGUT: EL LINGÜÏSTA JOSEP CALVERAS

Els treballs de Jaume Baltà Moner a l'entorn de científics vilafranquins poc coneguts i que darrerament honoren les pàgines d'aquesta revista haurien de comptar amb dos noms més, l'escriptor Bonaventura Vallespinosa, reusenc il·lustre però fill de la capital penedesenca, i el jesuïta Josep Calveras, objecte d'un molt interessant estudi del professor universitari Narcís Iglésias, primer volum de “*Veus del temps*”, una col·lecció de textos i estudis dirigida per Josep Maria Nadal i August Rafanell i promoguda pel Grup d'Història de la Llengua i per la Universitat de Girona.¹ Un llibre fruit de la tesi doctoral del seu autor, que suposa una aportació molt important però que, com s'esdevé sovint, no ha comptat amb una distribució acurada més enllà dels àmbits universitaris. D'aquest complet estudi del professor Narcís Iglésias, doctor en filologia catalana i professor de la Universitat de Girona, manllevem amb caire de divulgació les dades que segueixen.

¹ Narcís Iglésias. *Una revisió de Fabra, una crítica a la norma. L'obra lingüística de Josep Calveras*. Edicions CCG de la Universitat de Girona i l'Institut de Llengua i Cultura Catalana. Girona 2004.

Nascut a Vilafranca el 15 d'abril de 1890,² Josep Calveras Santacana va realitzar a la capital penedesenca els estudis primaris, per continuar la seva formació a Barcelona, intern al col·legi de Sant Ignasi de Sarrià. Va passar després al col·legi dels Jesuïtes del Sagrat Cor, del també barceloní carrer de Casp, on va comptar amb companys com Josep Maria Batista i Roca, Jordi Rubió i Balaguer o Joaquim Valls i Taberner. Als quinze anys, va entrar a la Companyia de Jesús i estudià a Gandia durant tres cursos en el noviciat. A partir d'allí continua els estudis al monestir de Veruela, a Saragossa, i torna a Sarrià a completar la seva formació.

Calveras es va dedicar a la doble vessant de l'espiritualitat i la lingüística. Narcís Iglesias ens recorda en el seu estudi que va esdevenir un especialista de prestigi mundial en la mística ignasiana i va establir l'edició crítica dels *Ejercicios espirituales* de Sant Ignasi, al costat d'un important conjunt d'obres d'espiritualitat.³ Pel que fa a l'obra lingüística de Calveras, aquesta se situa en la seva totalitat

amb anterioritat a la Guerra Civil, després de la qual els seus treballs es van dedicar exclusivament a la mística.

Personalitat de formació autodidacta en l'àmbit de la lingüística, com el mateix Fabra i tants altres, Calveras s'endinsa en l'estudi de la llengua catalana justament en els anys posteriors a la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, en concret les *Normes ortogràfiques* del 1913, en un procés de codificació que continua amb el *Diccionari ortogràfic* de 1917, la *Gramàtica catalana* el 1918 i, finalment, el *Diccionari general de la llengua catalana* de Fabra, el 1932. És l'any 1925 quan el vilafranquí Calveras publica *La reconstrucció del llenguatge literari català*, un treball en el qual -com ha resseguit amb detall l'estudi de Narcís Iglesias- ens mostra la seva dissidència lingüística en els anys 20 i 30, en solitari des de Manresa i posteriorment en l'Oficina Romànica de Barcelona, donant relleu al discurs antifabrià de Mn. Alcover i com a veu crítica i independent al marge de Fabra, de l'Institut d'Estudis Catalans i del món cultural noucentista, una posició en la qual va trobar el suport dels antinormistes Ramon Miquel i Planas i Alfons Par, a més dels filòlegs de formació romanística universitària Pere Barnils, Antoni Griera i Manuel de Montoliu. L'estudi que resseguim remarca l'oblit que ha afectat aquest conjunt d'estudiosos a causa de l'impacte de la figura i obra de Fabra, fins que van començar a ser recuperats als anys setanta mercès als treballs de Joan Solà i Lluís Aracil, en aprofundir en el tema dels criteris de correcció que han regit la norma del català.

Narcís Iglesias insisteix en el fet que Calveras va reflexionar sobre el que ara en diem *llengua estàndard* i ell en deia *llenguatge literari*, amb un conjunt d'observacions crítiques i genèriques adreçades a Pompeu Fabra, a la norma i la llengua literària del moment. El vilafranquí va observar les restriccions imposades a la codificació i estandarització del català -ens diu l'estudi que resseguim-,

2 A l'Arxiu Parroquial de Santa Maria de Vilafranca, llibre de baptismes, consta com a data de naixement el dia 14, fill d'Esteve Calveras, comerciant, natural de Tuxent, a l'Alt Urgell, i de la vilafranquina Dolors Santacana; l'avi patern era comerciant i el matern, sabater; la casa familiar era al número 15 del carrer de la Cort, on havia vingut al món el 1888 un germà més gran, de nom Esteve, i el 1893 naixeria el seu germà Manuel, sense que constin a Vilafranca altres fills del matrimoni entre 1878 i 1901. S'indica igualment que en Josep va ser ordenat subdiaca el 25 de juliol de 1918 i sacerdot de la Companyia de Jesús el 2 de febrer de 1924.

3 La seva bibliografia religiosa és a Antoni Borràs (et alt.) *Escriptors jesuïtes de Catalunya, Bibliografia 1931-1976*. Barcelona 1979. Esmentem, a tall d'exemple dels anys de postguerra, entre altres: *Que fruto se ha de sacar de los Ejercicios espirituales de San Ignacio*, 1941. *Ejercicios espirituales, directorio y documentos de S. Ignacio de Loyola: glosa y vocabulario de los ejercicios*, 1944. *El objeto del culto al Corazón Inmaculado de María*, 1948. *Los tres modos de orar en los Ejercicios espirituales de San Ignacio*, 1951. *Cómo dices la misa: temas de examen, consideraciones*, 1953. *Práctica de los ejercicios intensivos*. Barcelona 1955. *San Ignacio en Montserrat y Manresa: a través de los procesos de canonización*. 1956. *Práctica de los Ejercicios de San Ignacio*, 1962.

així com les pressions per convergir en un estàndard comú, una norma que no era com ara abstracta, invisible i omnipresent, sinó que, en els temps de Calveras, s'identificava amb persones concretes que l'havien de definir i decidir. Una lectura crítica de la codificació de Fabra i els principis en els quals se sustentava és el que va portar Calveras i altres a crear el 1928 l'Oficina Romànica, com a centre d'estudis lingüístics i literaris des del qual es van manifestar disconformes amb els estàndards lingüístics, culturals i polítics de la seva època. Per a Narcís Iglésias, "*Calveras quasi tot sol, però, va anar més enllà i, amb el suport o amb la complicitat dels seus amics, va fer trontollar les bases de l'edifici fabrià amb ganes d'apuntar a l'arbitrarietat de determinades decisions normatives (en alguns casos de tall personalista) i no sempre amb la voluntat de destruir per sistema el conjunt del patrimoni fabrià*".⁴ L'estudi que ens ocupa esmenta les relacions del pare Calveras amb el món catòlic, els prohoms de la Lliga i companys jesuïtes, en especial el pare Ignasi Casanovas, un dels intel·lectuals catòlics de més relleu a la Catalunya dels anys 20 i 30.

El volum que comentem analitza amb detall al llarg de prop de tres-centes pàgines els aspectes lingüístics del valencianisme i el catalanisme que va estudiar el nostre personatge, els seus plantejaments a l'entorn d'un tractament específic de la llengua per als valencians, l'anàlisi de l'estat de la predicació, així com l'obertura de l'IEC a modificacions ortogràfiques perquè la normativa fos acceptada per valencians i occitans. Iglésias s'endinsa igualment en el pas del nostre personatge de València a Manresa i la publicació, el 1925, del seu primer estudi lingüístic, *La reconstrucció del llenguatge literari català*. Tot seguit Iglésias aprofundeix en els principals aspectes dels plantejaments de Calveras, les seves propostes de reforma ortogràfica, els articles lingüístics que publica a la premsa i la seva labor com a

director de l'Oficina Romànica del 1928 fins al 1936.

L'anàlisi de l'activitat religiosa de Calveras abans de la Guerra Civil dona pas a la segona part del volum, en què s'analitza la revisió que Calveras realitza de les propostes de Fabra, la seva crítica a la norma i depuració dels plantejaments fabrians, fins a un epíleg en el qual remarca, com havia assenyalat ja Lluís V. Aracil, que Calveras va ser un veritable pioner en el camp de la teoria de la llengua estàndard, a la vegada que va realitzar aportacions significatives pel que fa a la continuïtat de la llengua literària amb el parlar viu, la idea de diferenciació funcional de la llengua i de la pluralitat dels gèneres del discurs, perquè Calveras no concebia les relacions entre les varietats encabides en un esquema jeràrquic preconcebut de forma arbitrària.

Tot plegat, una ben destacable labor de recerca de la història de la filologia a casa nostra que ens ha permès descobrir i apropar-nos a aquest penedesenc absolutament desconegut, figura ben destacable en el món de la ciència lingüística que finalment, després d'anys dedicats a donar exercicis espirituals, moriria a Sant Cugat del Vallès el 8 de desembre de 1964 en el trist silenci de la llengua catalana a la postguerra.

⁴ Narcís Iglésias (2004), p. 43.